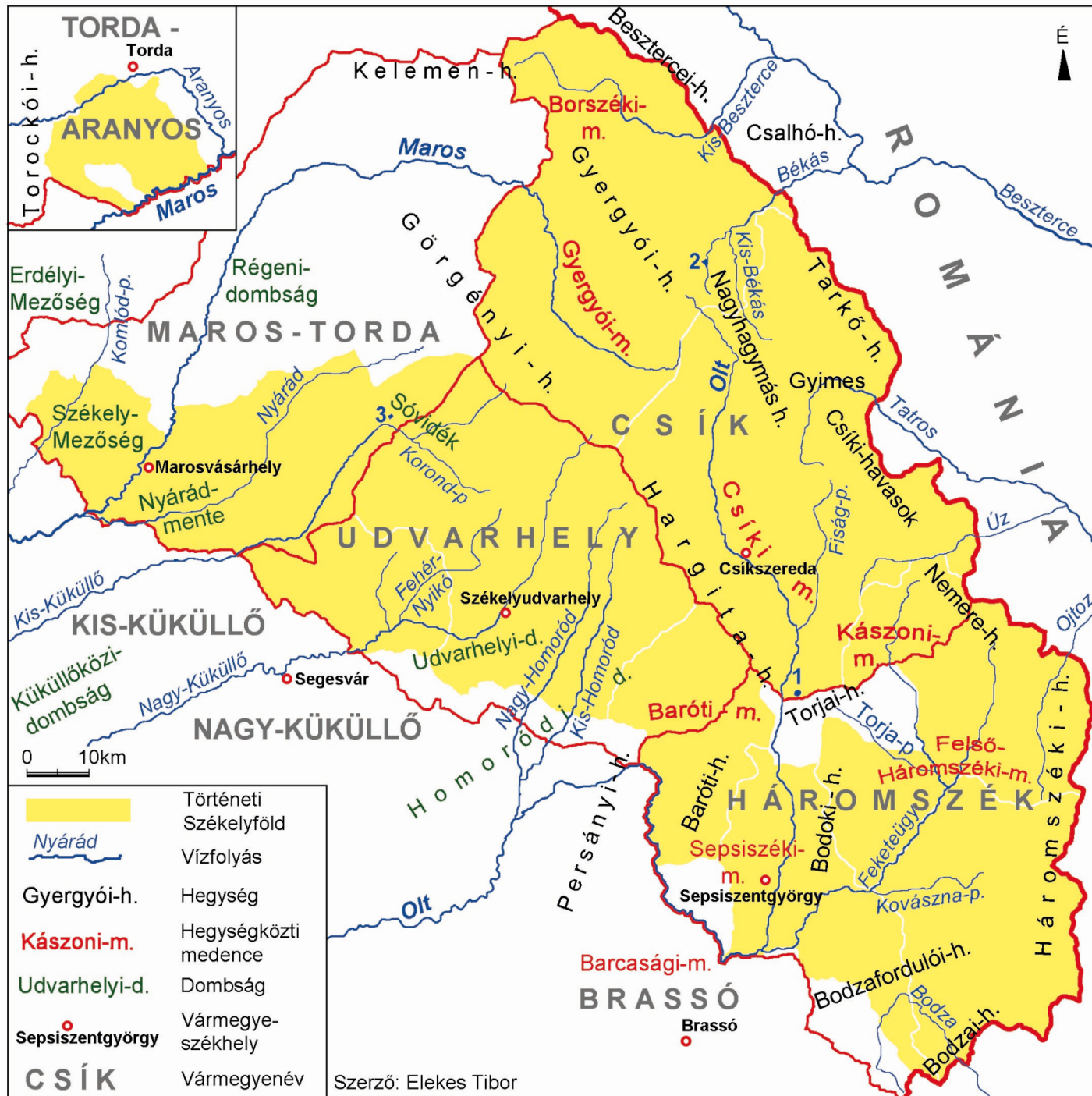

A Székely Akció tevékenysége
és modernizációs hatása
(1902–1920)

Balaton Petra

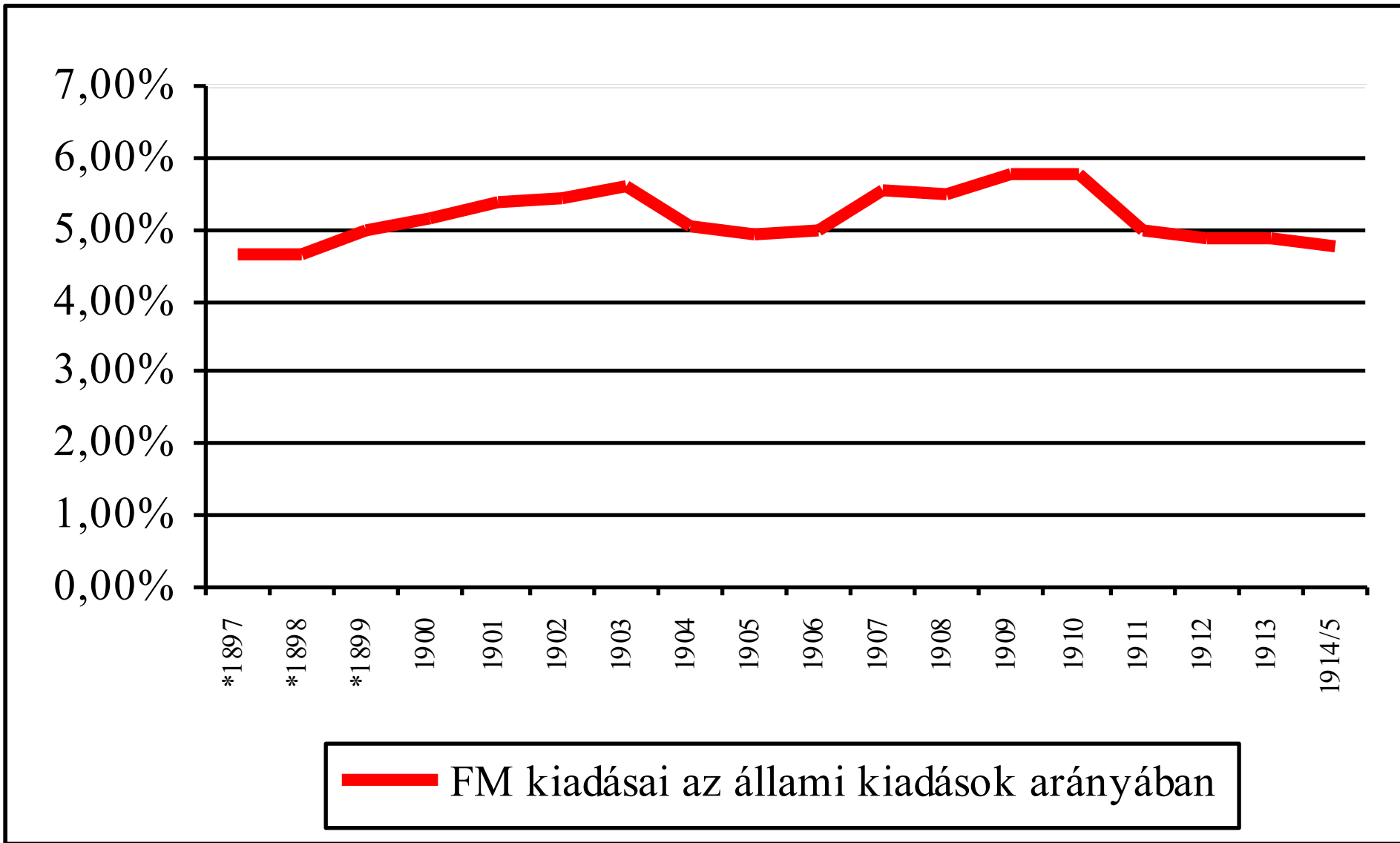
Székelyudvarhely, 2014. március 21.

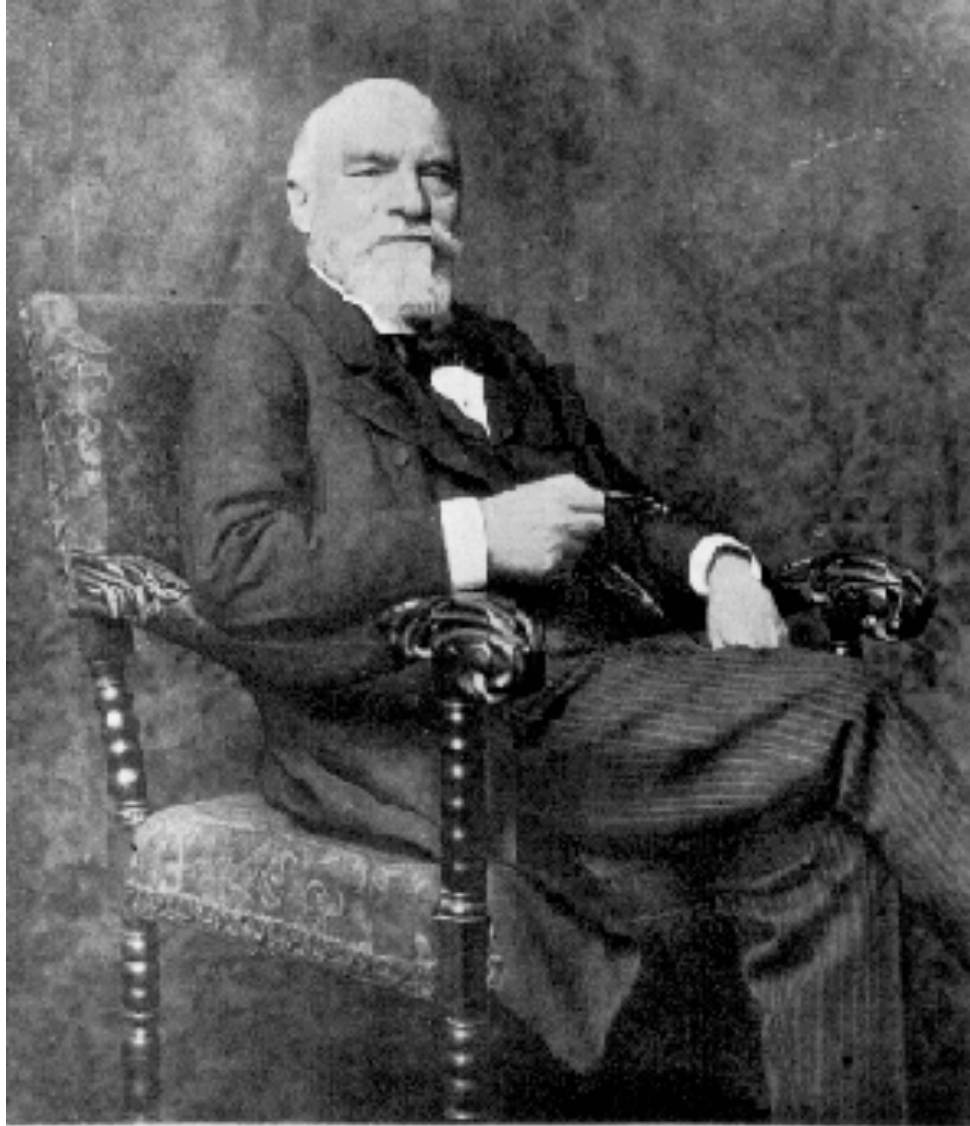

7,00%
6,00%
5,00%
4,00%
3,00%
2,00%
1,00%
0,00%

*1897 *1898 *1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906 1907 1908 1909 1910 1911 1912 1913 1914/5

FM kiadásai az állami kiadások arányában

Parsons

Emlékiratok és következmények

1897. március:

„Emlékirat az Északkeleti Kárpátok közt és alján lakó ruthén nyelvű nép szellemi és anyagi viszonyainak elősegítése és felvirágoztatása tárgyában”

„Székelyföld közgazdasági és kulturális fejlesztése érdekében teendő intézkedések tárgyában”

1897. május: közös értekezlet az FM-ben: Rutén Akció, de a „Kárpátok egész láncolatára” tervezett az állami segélyakció

1902. június 1-jétől megalakul a székely kormánybiztosság, élén Sándor János min. megbízott

Agrárnépeség megoszlása társadalmi kategóriák szerint 1895-ben:

Hold (=0,575 ha)	gazdaságok száma, %	gazdaságok területe, %
0-5	49,2	6,24
5-20	37,5	27,9
20-50	10,6	22,04
50-100	1,76	8,3
100-1000	0,82	14,2
1000 hold feletti	0,082	21,7

Deésy Zoltán; Benedek Elek, szerkesztő; Tauszig Húgó, iparkamarai elnök; Balás Árpád, O. M. G. E. igazgató; Ugron János, képviselő; Bedő Albert, ny. államtitkár, képviselő; Gróf Korniss Viktor; Bujanovich Sándor, az Orsz. Magyar Gazdasági Egylet alelnöke; Gróf Zselénszky Róbert, képviselő; Sándor János, főispán; Sándor József, képviselő; Herrmann Antal, egyetemi tanár; Gáspár Gyula; Kovács Gábor; Farkas Albert, alispán; Tokaji László, az Erdélyi Gazdasági Egylet alelnöke; László Gyula, a székely múzeum igazgatója; Sebess Dénes, képviselő; Gróf Bánffy Miklós; Györffy Gyula, képviselő; Forster Géza, az O. M. G. E. igazgatója; Berzenczey István; Buday Barna, szerkesztő; Nagy Sándor, ügyvéd; Deák Lajos, tanfelügyelő; Cseszery István, megyei aljegyző; Imre Pál, főerdőmester; Urmánczy János; Csongvay Lajos, ügyvédi kamarai elnök; László György; Madaras Árpád; Gergelyffy Gábor; Szentgyörgyi Dénes; Hofbauer Aurél, polgármester; Erősdy Sándor, megyei főjegyző; Gáspár Antal; Pál Gyula; Dr. Sárkány Miklós; Szakács Péter, iparkamarai titkár; Bíró András, ref. esperes; Jeney József; Deák Antal; Agyagási Vidor; Kovács János; Papp Sándor, ügyvéd; Stadler Géza, plébános; Fenyvessy Sándor, ügyvéd; Szekeres János; Gondos Sándor és báró Orbán Balázs, hírlapírók; Kömőcsy József, pénzügyi titkár; Máthé József, iparkamarai titkár; Benkő László; Bedő Sándor, ügyvéd; Ifj. Bihás István, tanár; Ungváry László; Balla Aladár, orvos.

Az adminisztráció

FM: elnöki osztály, 1903-tól: kirendeltségi osztály

Székely kormánybiztosság/Miniszteri kirendeltség (Sándor János kormánybiztos, miniszteri megbízott (1902. máj. 1.-1903. nov.), majd Koós Mihály (1903-1917. júl. 14.)

Miniszteri és kirendeltségi alkalmazottak (irodai-adminisztratív és gazdasági tisztviselők)

Helyi megbízottak (1904, 1911-től gazdasági felügyelők: Benkő Pál, enesei Dorner Béla, Székelyhidy Viktor, Kiss Ernő)

Dr. Koós Mihály

min. titkár Sz Kir. vezetője.

Gazdaságfejlesztő politika és segélyezési rendszer

- Cél: a gazdasági elmaradottság felszámolása, jövedelmező intézmények és gazdasági rendszer meghonosítása, szemléletváltás, kezdeményező- és vállalkozó kedv, saját munkán alapuló fejlesztés elve
- közösségek segélyezése, támogatása
- Mód: állami támogatás (hitelnyújtás, árkedvezmény) mellett hozzájárulási kötelezettség (pénz, kézi- és igáserő, telek, épület)

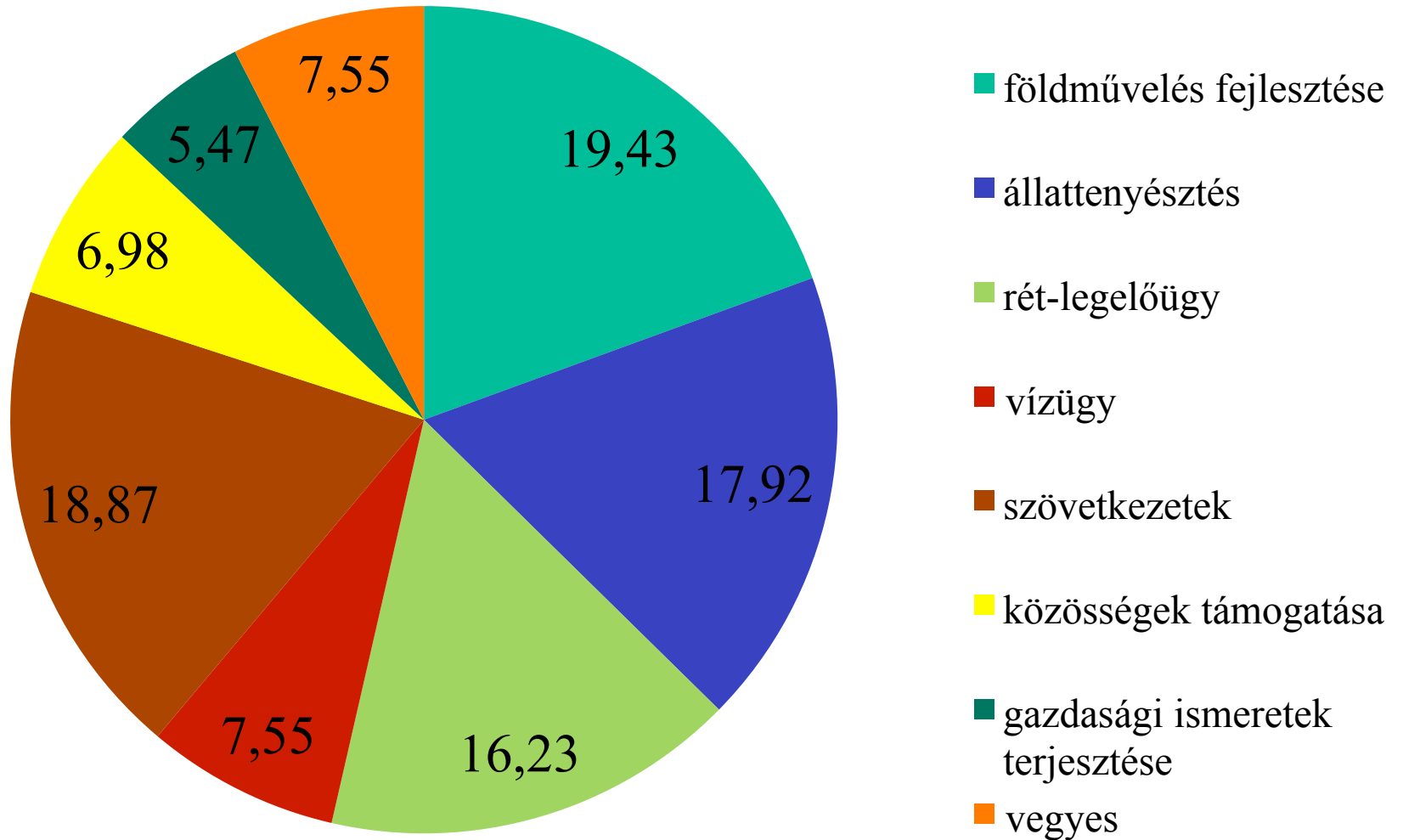
Feladatkör

- **Tusnádi határozatok (1902)**
- **Munkaterv (1904. III. 8.): 218 oldalban:** állattenyésztés (szarvasmarha-, ló-, sertés-, juh- és baromfitenyésztés), növénytermelés (szőlő-, len-, kender-, gyümölcs- és zöldségtermelés), erdészet, legelőgazdaság, telepítés, munkásügy és kivándorlás, gazdasági háziipar, hitelügy, közlekedés (vasutak, vízi utak), vízi munkálatok, tagosítás és arányosítás, bányászat, vadászat, gazdasági élet fejlesztésének egyéb eszközei (gazdasági egyesületek, falusi gazdakörök, szövetkezetek, gazdasági ismeretek terjesztése, népkönyvtárak, népies mintagazdaságok, kisgazdaságok legjobbjainak jutalmazása, gazdasági gépek és eszközök terjesztése), fürdők fejlesztése.

Feladatkör

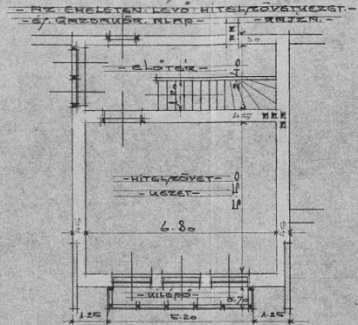
- Átalányköltségvetés
- Mezőgazdaságra összpontosuló feladatkörök, kormányprogram végrehajtása a helyi viszonyokhoz alkalmazva:
 1. Gazdatársadalom szervezése (szövetkezetek, gazdaköri hálózat)
 2. Állattenyésztés fejlesztése, legelő- és vízügy
 3. Okszerű, belterjes földművelés
 4. Gazdasági ismeretek terjesztése

FM kirendeltség költségvetése, 1911

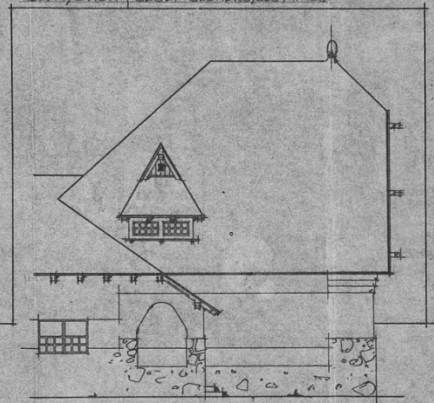
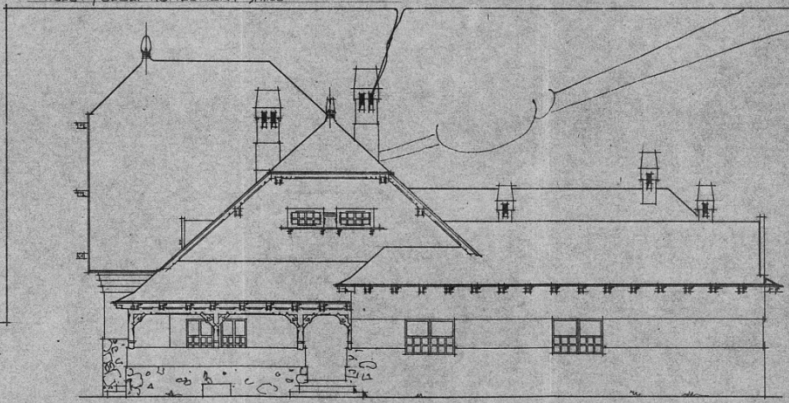
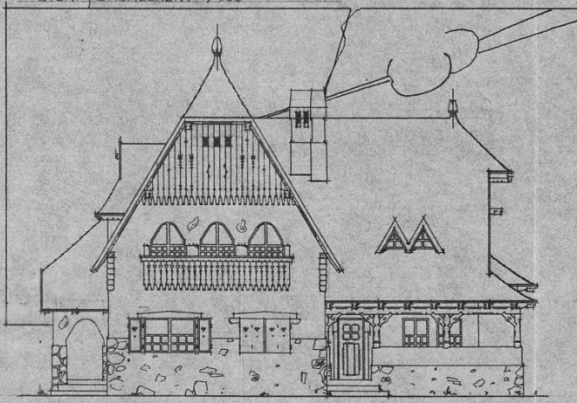
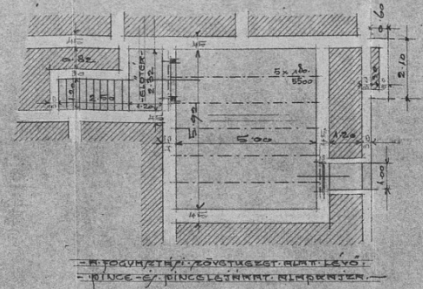

NÉPHÁZ

== HÁZ/FELTALAI NÉPHÁZ TERVE ==
M. 1/100
II

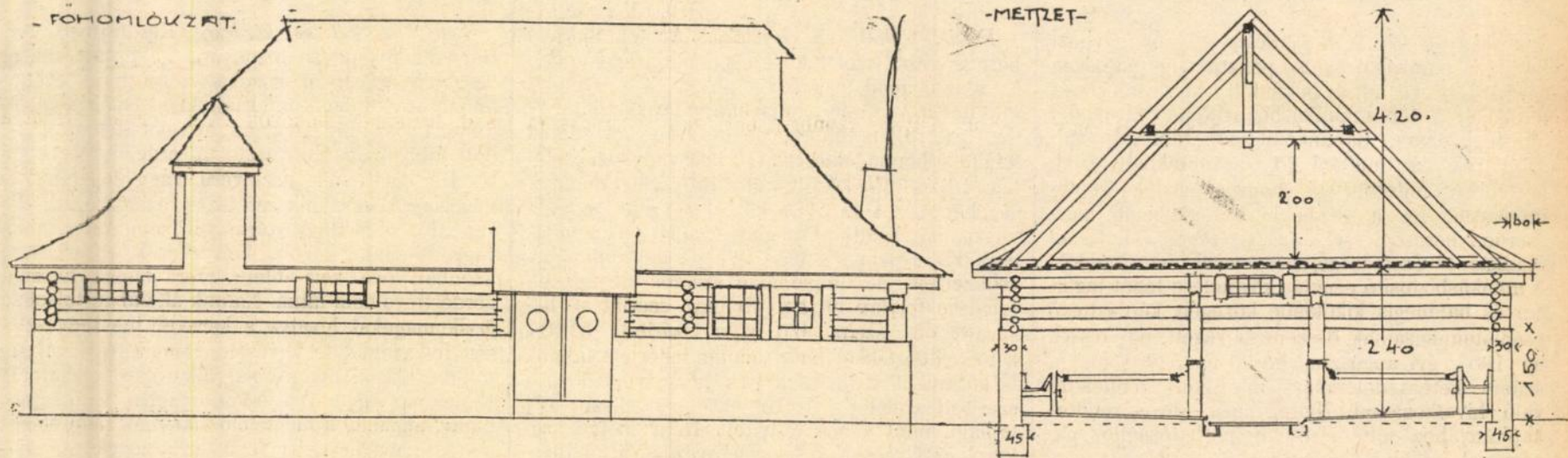

MAETZ ERVIN
ÉPÍT. MÉRNÖK
MAGYARORSZÁG
Maetz

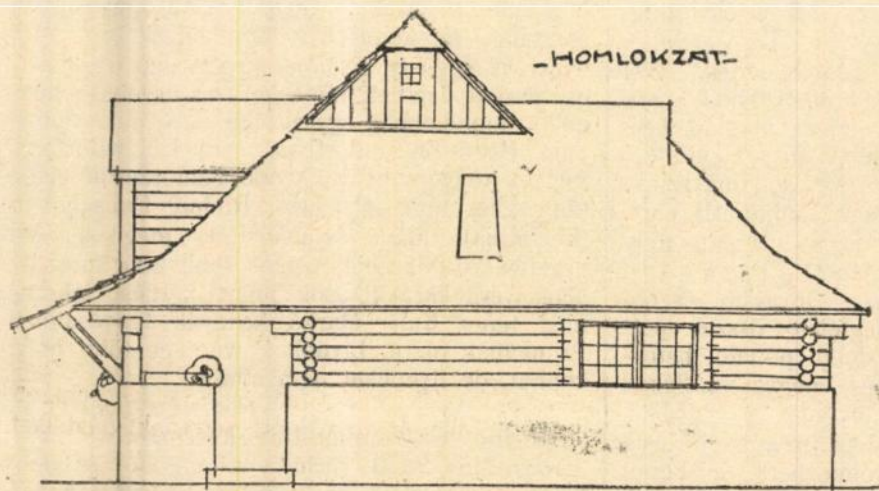

23 ábra. Őszi mélyszántás bemutatása Feketehalomban az 1909. évi székely kiránduló gazdák előtt. Leonhardt János szász lelkész (fehér mellényben), mellette Grosz András községi főbíró (összetett kezekkel). A csapat vezetője mögötti kezét feltartó alak a „collstockot” tartja, mellyel a szántás mélységét mérte.

Munkám számára készült eredeti fölvétel.

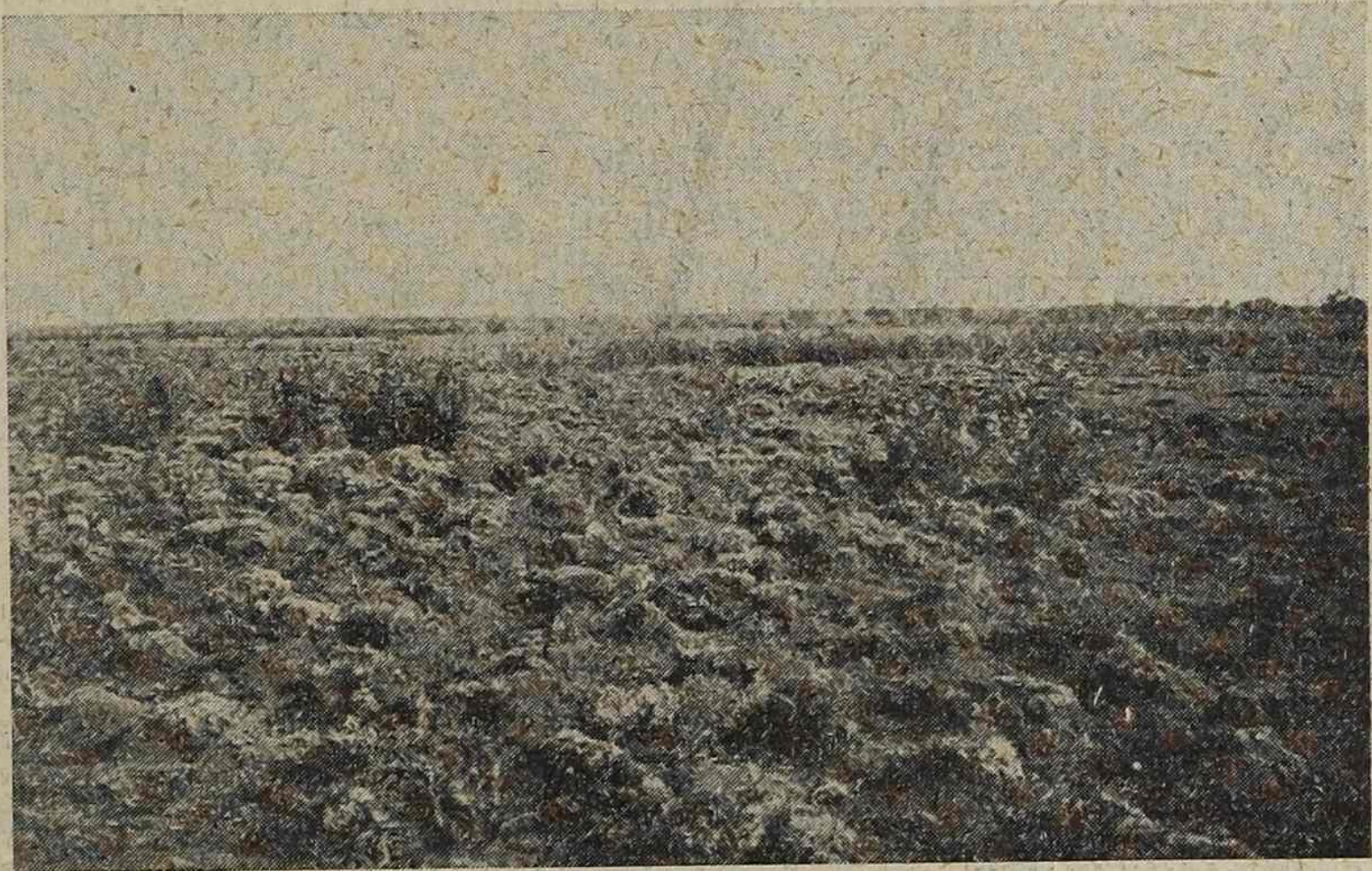
182. ábra. Székely falusi bikaistálló keresztmetszete és főhomlokzata. (Wiegand-féle székely stilizálással.)

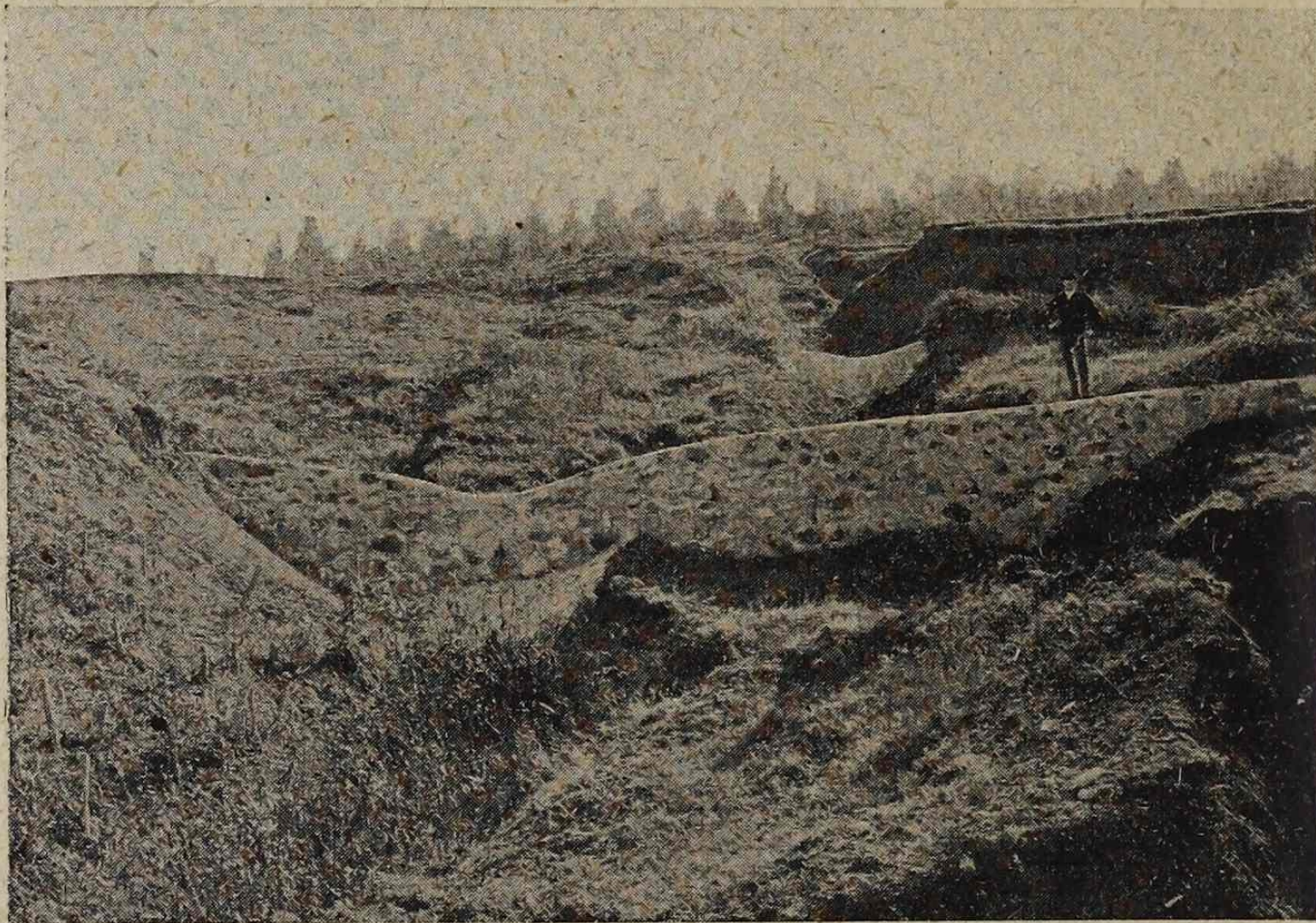
183. ábra. Székely falusi bikaistálló oldalhomlokzata.

184. ábra. Bikaistálló fényképe kifutóval és balfelől szénatartó csúrral.

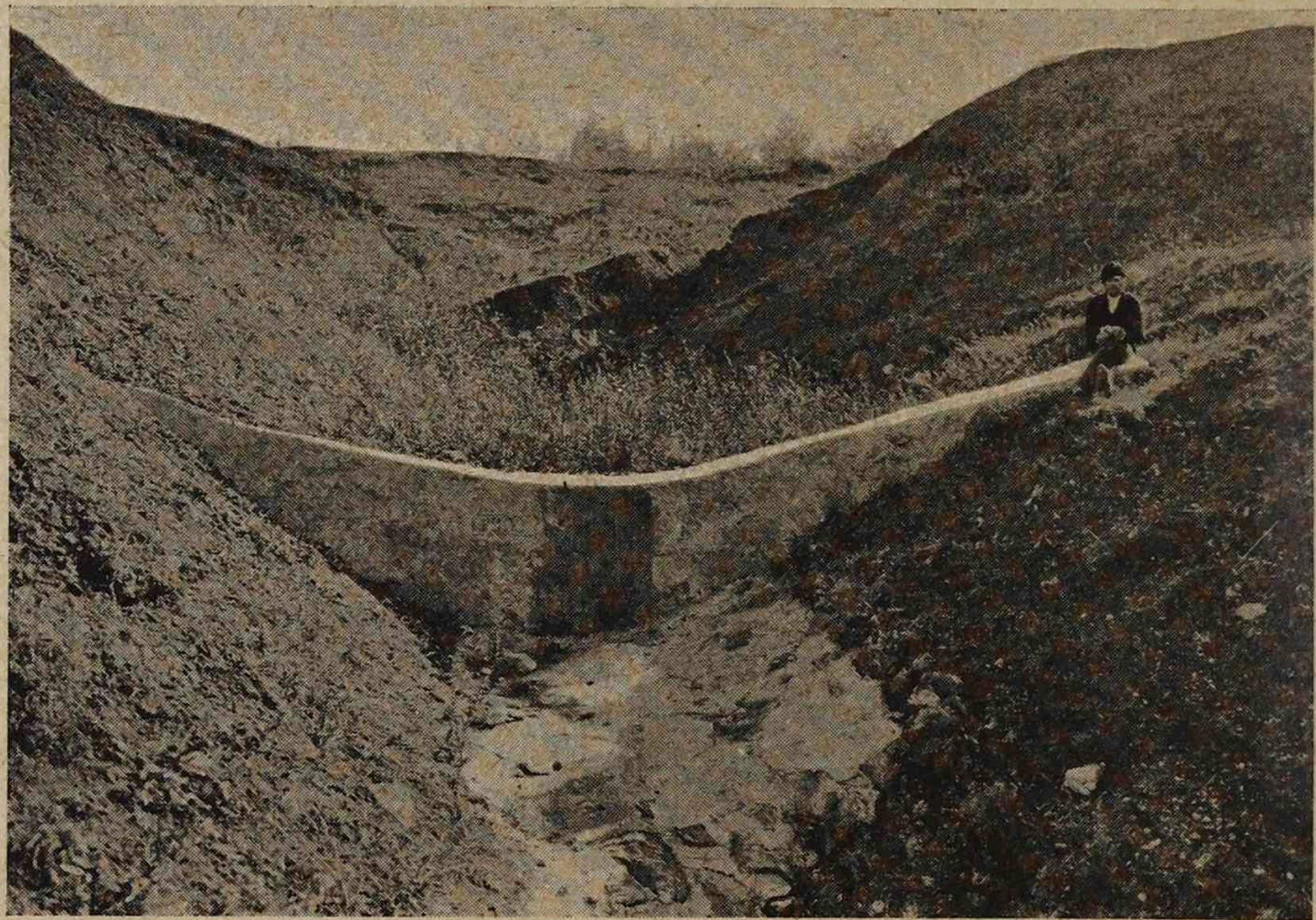

149. ábra. Hancsokos legelő a Székelyföldön.
(Schill. I. tanár fölvétele).

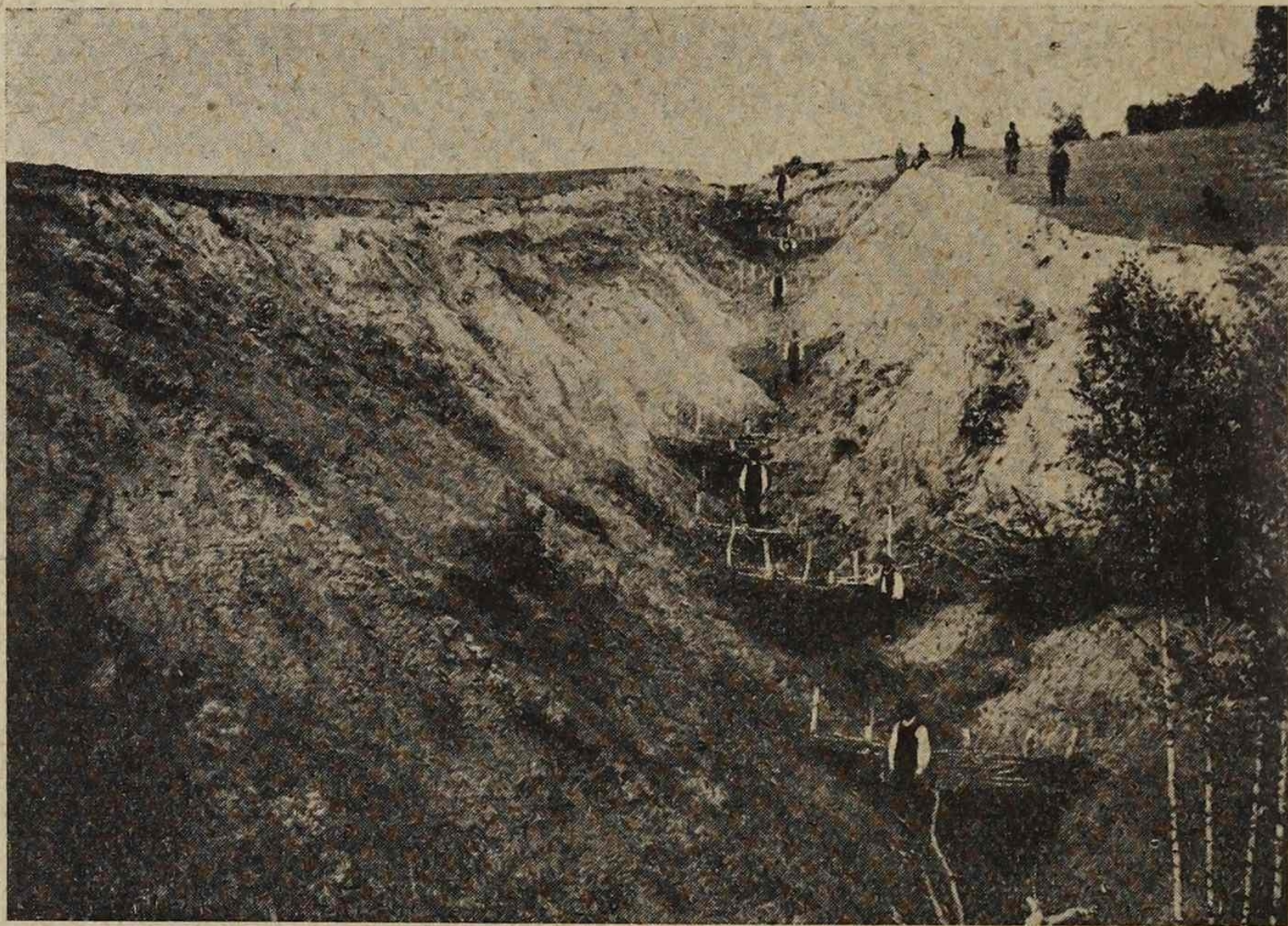

159. ábra. Vízmosásoktól összeszaggatott és csúszó („suvadó“) talaj megkötése cementberakott terméskögáttal Udvarhely megyében, a miniszteri kirendeltség legelőjavítási munkálatainál.

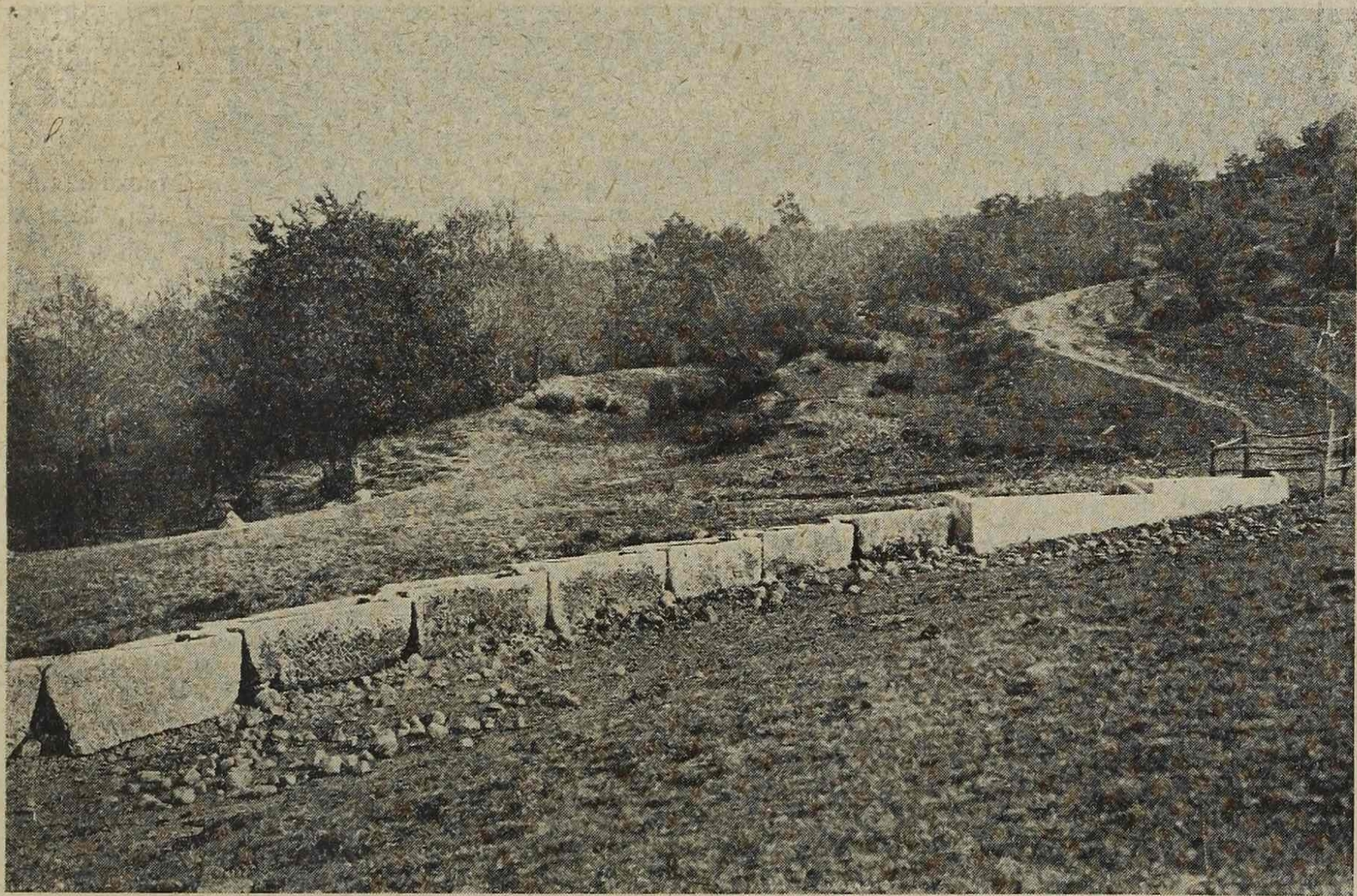
(Munkám számára készült eredeti fölvétel.)

166. ábra. Betonból készült gát és cementtel kivakolt árokfenék egyik udvarhelymegyei legelőn. Munkám részére készült eredeti fölvétel.

161. ábra. Rőzsegátkötések Erdélyben a székelyföldi ministeri kirendeltség legelőjavítási munkálatainál.

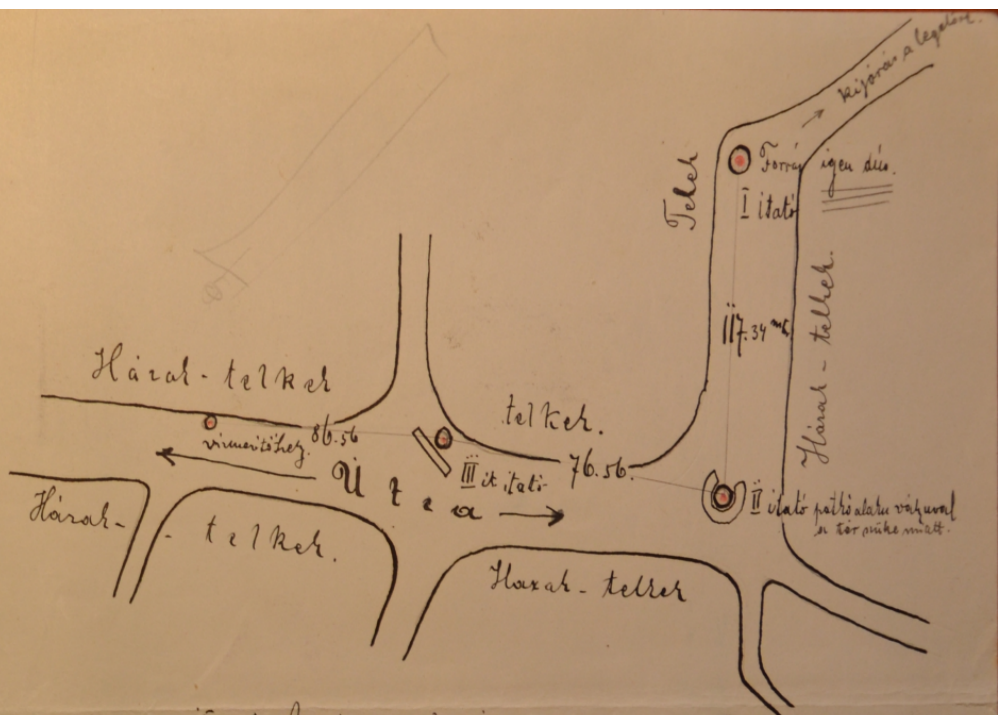
283. ábra. Beton- és kővályuk, földalatti csővezetékekkel Udvarhely megyében. (Székelyföldi miniszteri kirendeltség legelőjavítási munkái.) (Munkám számára készült eredeti föl vétel.)

Feldoboly

Körszig helyi főutójának vízzel való ellátása a "Bodola" kút kikapcsolásával.

Felgyűrt:

120 mtr. 1/2 colos vascső	vételára ca.	280. kor.
170 mtr. 1 colos	"	272 "
Csöbbszövet, csatlósok és átmillentelek	"	48 "
Cement és egyéb ügyes kömörök, és a földtől és válygától elválasztó	"	200 "
Összesen:		800 "

A forrástól a legelső kútig a lejtő ca. 15 mtr. függőleges vonalat mérve.

Főtörőleges víz elvezetés.

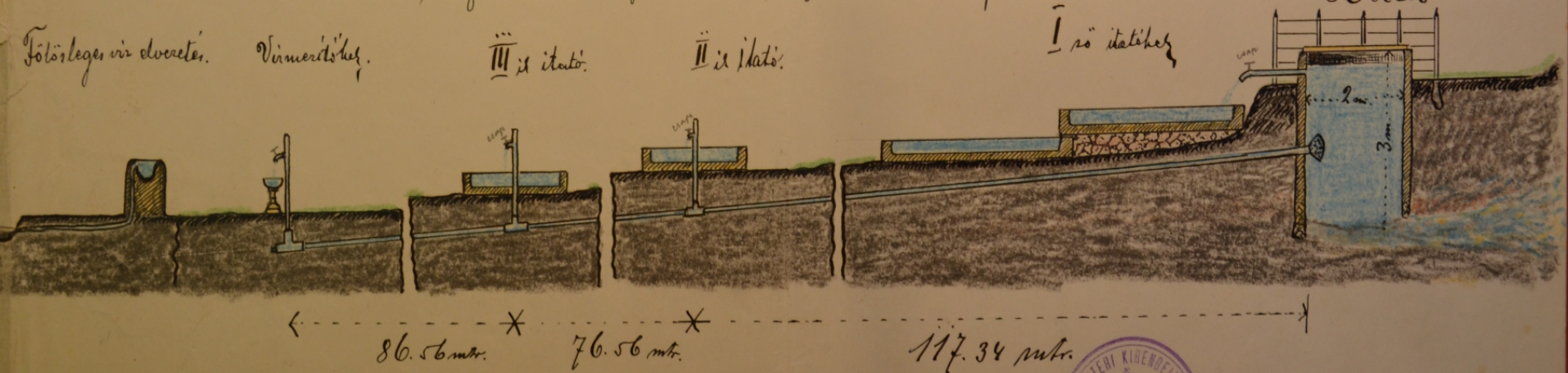
Vízvezetőcső.

III. itató.

II. itató.

I. itató.

Tócsa

86.56 mtr.

76.56 mtr.

117.34 mtr.

* A csővezeték lerakását a községi bíróság ügyében megvizsgálja, valamint a levelet korbácsolásról és más munkáról a községi bíróságnak jelenti.

K 194-1915-112-42613

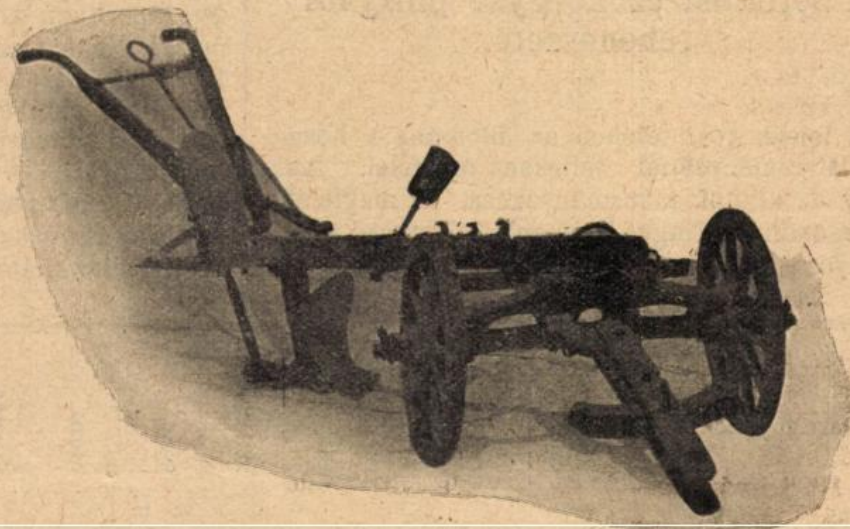
ORSZÁGOS LEVÉLTÁR
K. szekció

Apr. 1905. június hó 5-én v. általa: J. J. J.

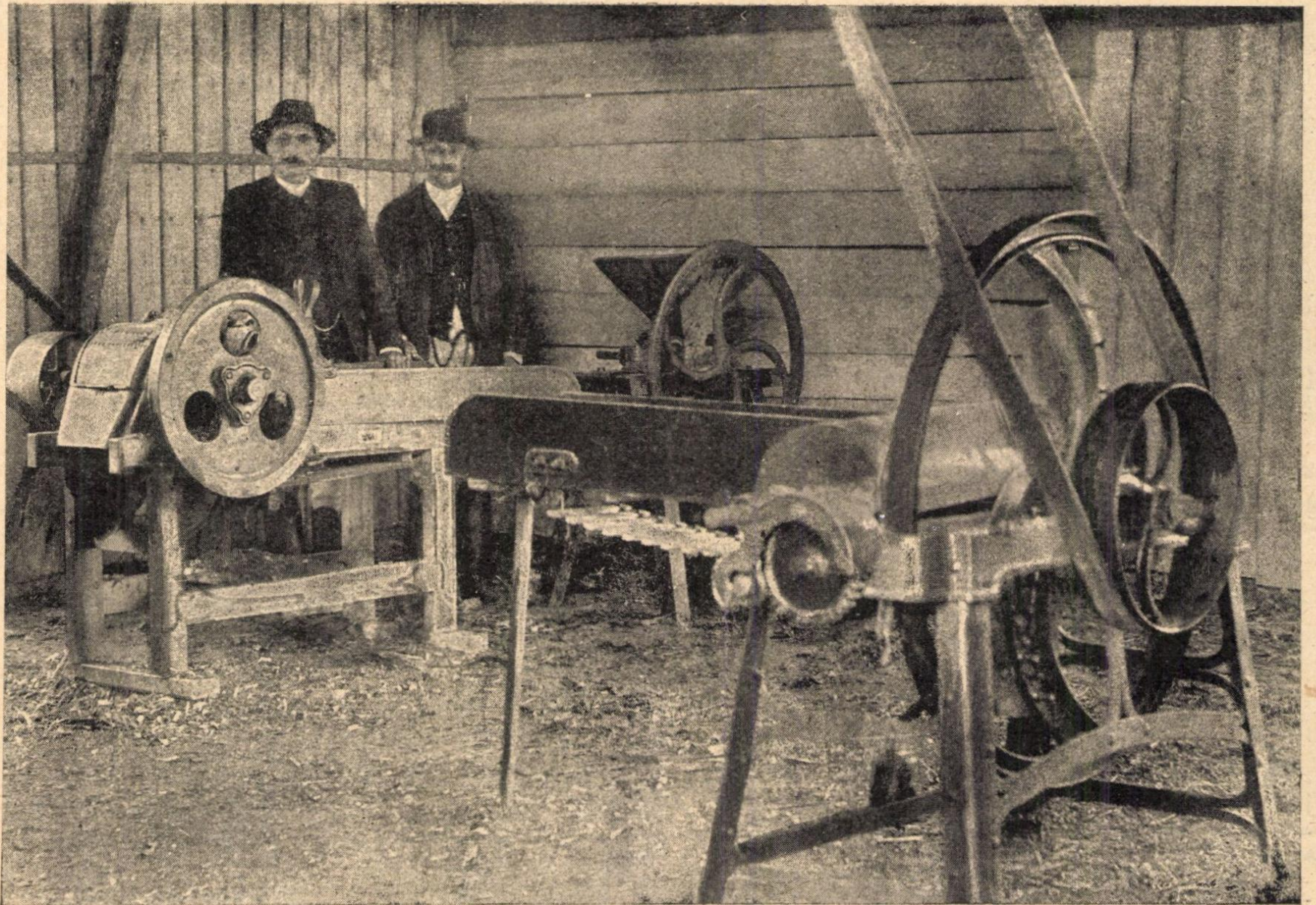
238. ábra. Dörner-féle ikerváltó eke kikapcsolt váltó villákkal, fekvő helyzetben, székely fataligával. Középen egyensúlyozó vaskörtével.

239. ábra. Ikerváltó eke szántásra váltva, jobbfelé vető ekeállással.

40. ábra. A siménfalvi szecskavágó csarnok külső képe a működés megkezdésekor.

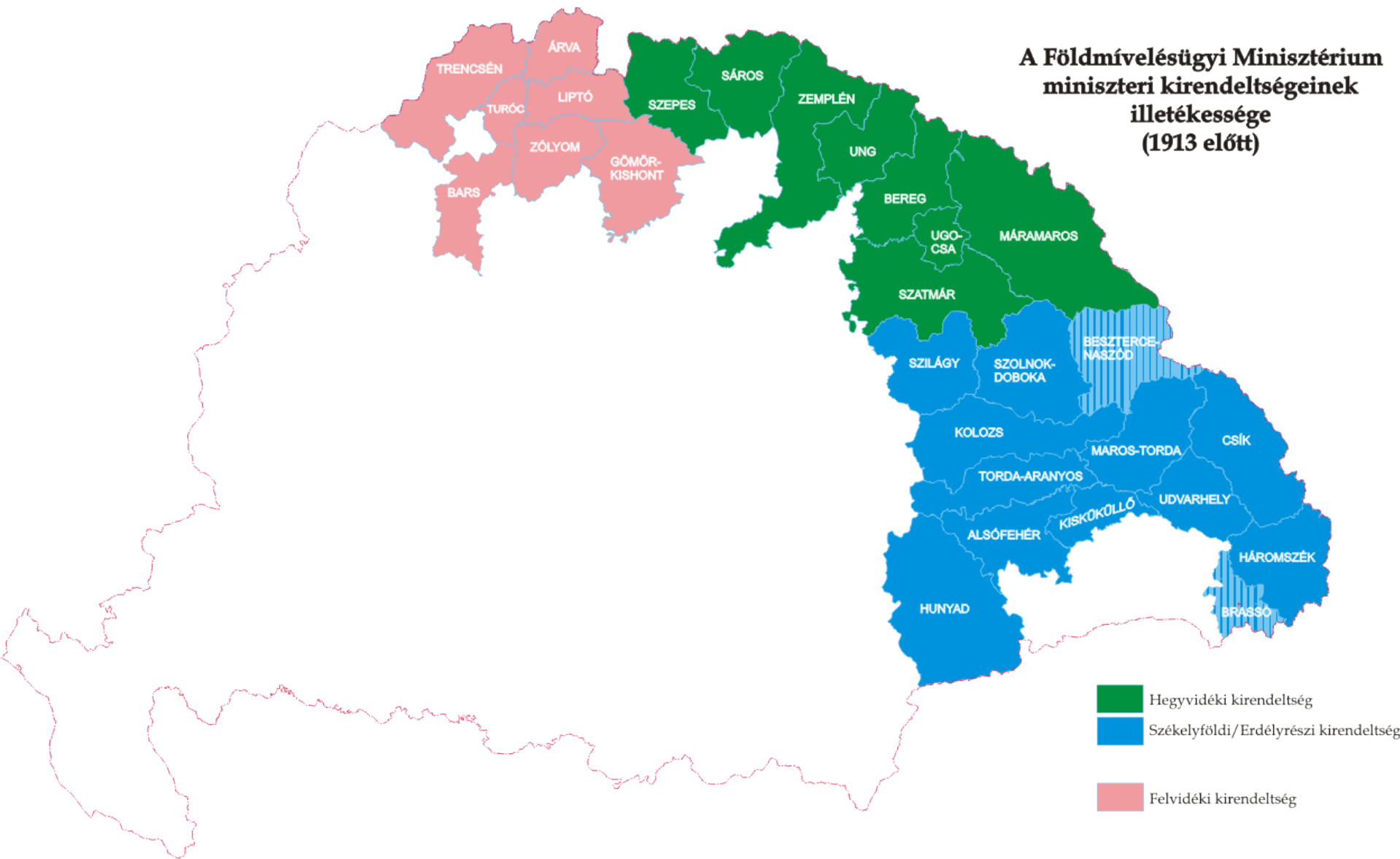
41. ábra. A szecskavágó csarnok belső képe.

174. ábra. A trágyaléhordó kifolyócsapja elé deszkalap van kötve, hogy a lé azon szétterülve locsolódjék el.

(Saját fölvétel.)

**A Földművelésügyi Minisztérium
miniszteri kirendeltségeinek
illetékessége
(1913 előtt)**

Területi kiterjesztés

- **Magterület: Székelyföld** (Csík, Háromszék, Udvarhely, Maros-Torda megyék)
- 1904. 09. 22.: aranyosszéki székelység (Torda-Aranyos megye), Kis-Küküllő vármegye felső, Székelyfölddel határos része és Brassó megye 10 településére (Tízfalu)
- **1909. május 5.** (29811. sz. rendelet): **erdélyrészi gazdasági akció néven** Kolozs és Szilágy megyék, Alsófehér megye 58 magyar községének bevonása
- Bizalmasan: 1908. december, héjjasfalvi gazdakör(Nagyküküllő megye), 1911-ben Beszterce-Naszód megye 5 magyar községe (Zselye, Sófalva, Tacs, Nagysajó, Magyararnemegye)
- 1911 Hunyad megye
- 1912-ben Szolnok-Doboka megye.

1913. április 28-i, valamennyi kirendeltségre vonatkozó szervezeti és működési szabályzat

(SZMSZ)

- Területi illetékesség meghatározása:

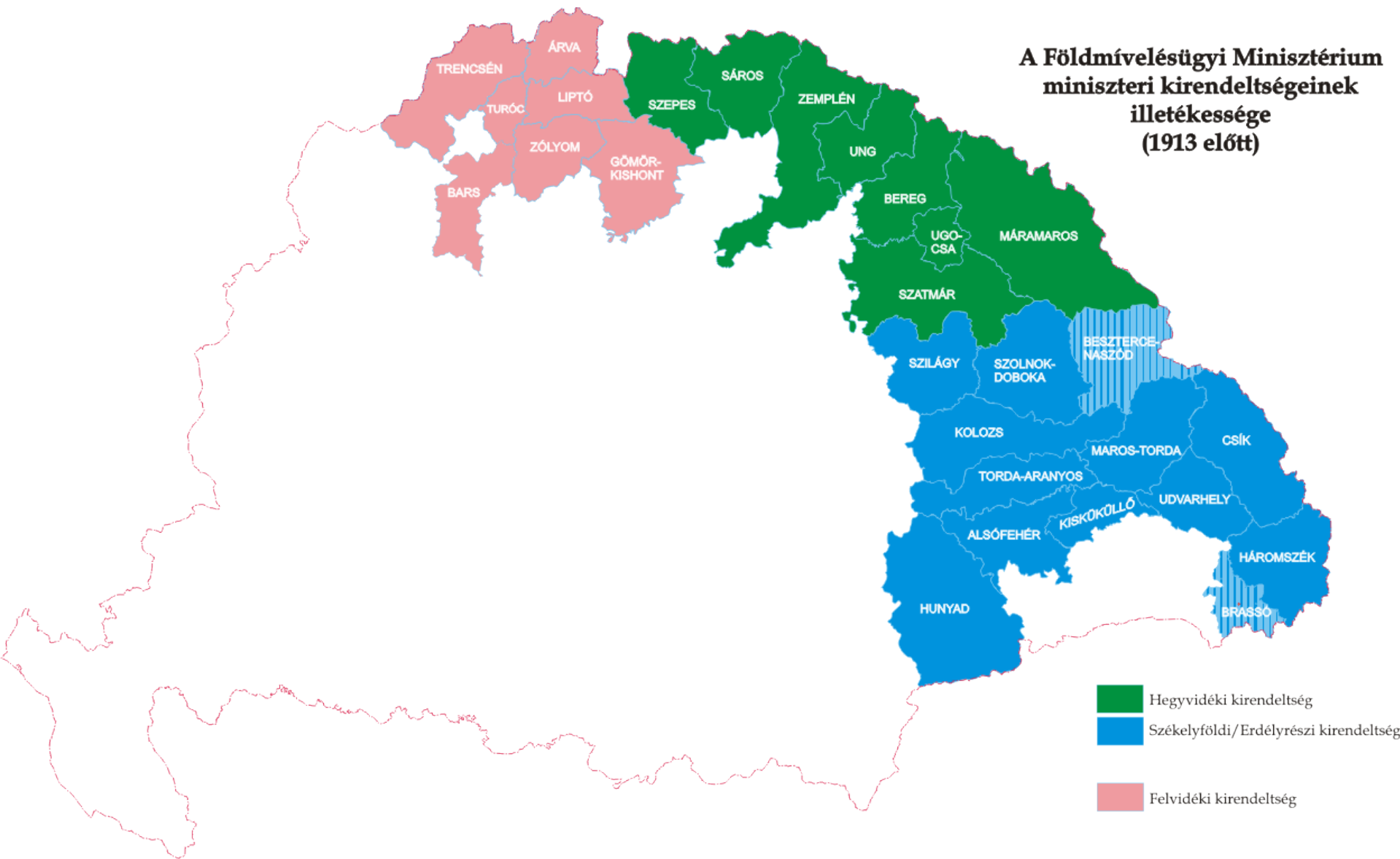
A marosvásárhelyi kirendeltség: Brassó, Csík, Háromszék, Kisküküllő, Maros-Torda, Udvarhely megyék;

A kolozsvári kirendeltség: Alsófehér, Hunyad, Kolozs, Krassó-Szörény

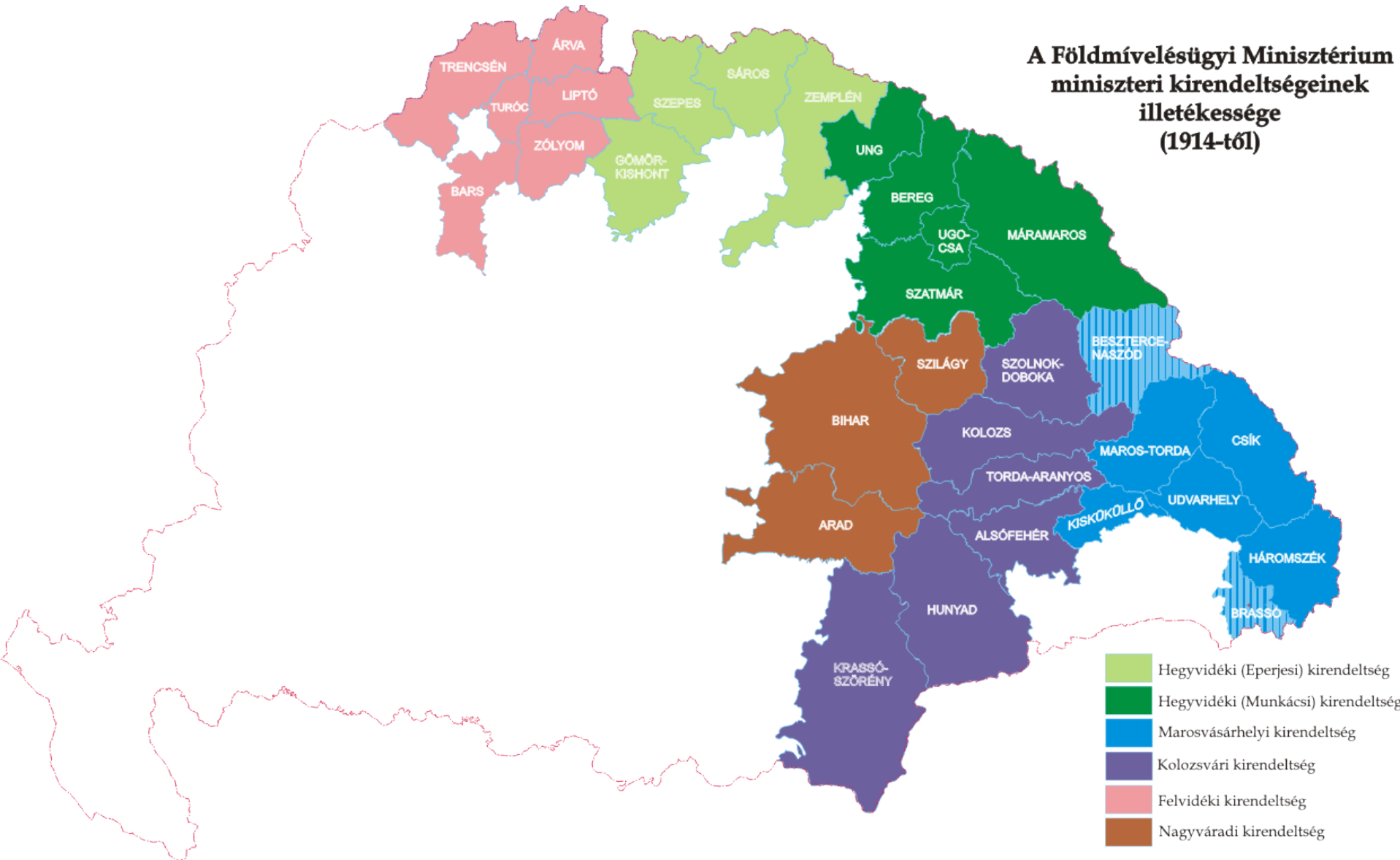
Nagyvárad miniszteri kirendeltség (Arad, Szilágy és Bihar megyék) és **Temesvári miniszteri kirendeltség** (Krassó-Szörény és Temes megyék) létrehozása

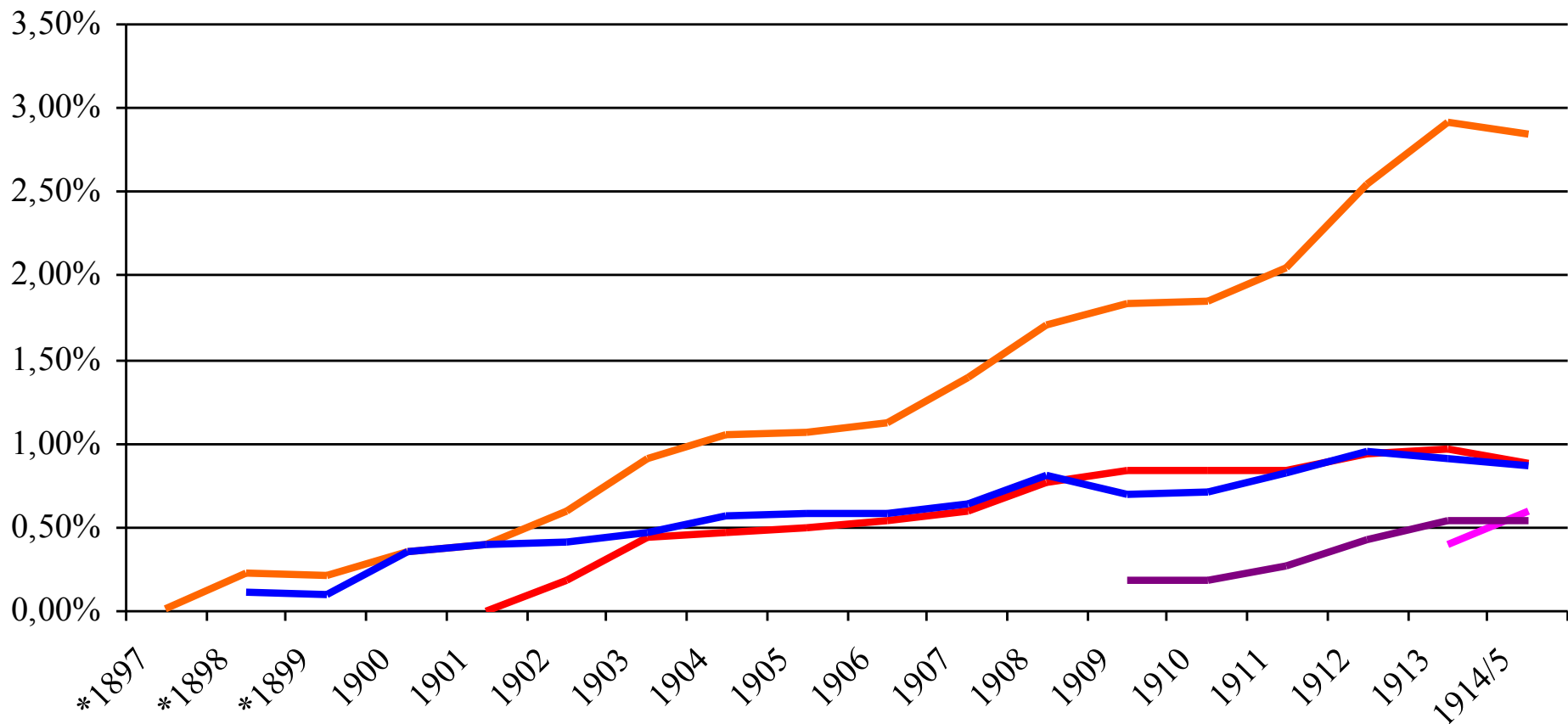
- feladat: kirendeltség=középfokú szakhatóságok
 - földművelésügyi igazgatás ellátása
 - néhány kivétellel a külső hivatalok és szakközegek közvetlen hatósága(felügyelete és ellenőrzése), illetve a minisztériummal való kapcsolattartás (kiv.sürgősség)
 - gazdasági viszonyok figyelemmel kísérése
 - hitelkeret keretében a mezőgazdaság fejlesztése, javaslatok kidolgozása
 - törvények és rendeletek végrehajtása (közigazgatási hatóságok, társadalmi szervezetek, kirendeltégi személyzet), ellenőrzése
 - gazdatársadalmi szervezetek működésének támogatása, kapcsolattartás a falvakkal
 - kirendeltség személyzetét a miniszter rendelte ki, gazdasági szakképzettség döntő

**A Földművelésügyi Minisztérium
miniszteri kirendeltségeinek
illetékessége
(1913 előtt)**

**A Földművelésügyi Minisztérium
miniszteri kirendeltségeinek
illetékessége
(1914-től)**

- Az állami akciók kiadásai az FM kiadások arányában
- Székelyföldi (erdélyrészi) akció kiadásai az FM kiadások arányában
- Nagyvárad kiadásai az FM kiadások arányában
- Temesvári kiadásai az FM kiadások arányában
- Eperjesi kiadásai az FM kiadások arányában
- Felvidéki kiadásai az FM kiadások arányában
- Hegyvidéki kiadásai az FM kiadások arányában

A Székely Akció fogalma

- (1) *A legtágabb értelemben:* mindazon társadalmi és állami tevékenységek összessége, amelyek a XIX. század végétől Székelyföld gazdasági és társadalmi helyzetének fejlesztésére irányultak.
- (2) *Tágabb értelemben* mindazon *állami* – tehát kormányzati és törvényhozói – intézkedések együttese, amelyek a különböző (földművelés-, kultusz-, belügy-, kereskedelem-, pénzügy és az igazságügyi) minisztériumok, valamint a törvényhozás részéről születtek a régiók felzárkóztatása érdekében.
- (3) *A szűk értelemben* a kormányzat (a szaktárcák) intézkedéseit és tevékenységeit fedi.
- (4) A korabeli közvélemény *a székely kormánybiztossággal*, az agrártárca külhivatalával, (miniszteri kirendeltség) és annak tevékenységével azonosította.

A kutatásokat
az **MTA Bolyai János Tudományos Ösztöndíj**
és az **Országos Tudományos Kutatási Alap**
támogatásával végeztem.

A képek forrásai:
Magyar Nemzeti Múzeum (közlési jog tulajdonosa)
Magyar Országos Levéltár (közlési jog tulajdonosa)
Dorner Béla: Az erdélyi szászok mezőgazdasága (Győr, 1910)
Magyarország gazdasági térképeken (Bp., 1921)
Köztelek folyóirat

Köszönöm a figyelmet.

balaton.petra@mail.datanet.hu